

Polityka regulacji zatrudnienia w Polsce

Kryzys ekonomiczny
a destandaryzacja stosunków pracy

KAROL MUSZYŃSKI

Polityka regulacji zatrudnienia w Polsce

Kryzys ekonomiczny
a destandardyzacja stosunków pracy

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2019

Recenzja:
prof. dr hab. Juliusz Gardawski

Redaktor prowadzący:
Michał Zgutka

Redakcja i korekta:
Jerzy Lewiński

Projekt okładki:
Maryna Wiśniewska

Ilustracja na okładce:
Mr. Vander / Adobe Stock

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o., Warszawa 2019

Publikacja została dofinansowana przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego

Publikacja została wydana i dofinansowana w ramach projektu „Polityka prawa pracy po początku kryzysu ekonomicznego w Polsce. Segmentacja rynku pracy i naruszenia prawa pracy”, sfinansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w ramach konkursu PRELUDIUM (UMO-2015/19/N/HS5/01227)

ISBN 978-83-65390-76-9

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: *Mercurius*
Druk i oprawa: Totem, Inowrocław

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	13
Podziękowania	25
Rozdział 1. Nowy instytucjonalizm a regulacje zatrudnienia	27
1.1. Nowy instytucjonalizm jako podejście badawcze	27
1.1.1. Nowy i stary instytucjonalizm	27
1.1.2. Instytucje jako zasady i punkty równowagi	28
1.1.3. Instytucje i ich funkcje „ekonomiczne” i „społeczne”	30
1.1.4. Instytucje nieformalne	31
1.1.5. Możliwość instytucjonalizacji zachowań sprzecznych z prawem i ich stabilność	33
1.2. Zmiana instytucjonalna w perspektywie nowego instytucjonalizmu	36
1.2.1. Problem zależności od ścieżki a zmiana instytucjonalna	36
1.2.2. Stopniowość zmian instytucjonalnych	38
1.2.3. Przesunięcie (<i>displacement/revision</i>)	39
1.2.4. Warstwowanie (<i>layering</i>)	39
1.2.5. Wieloznaczność instytucji	40
1.2.6. Konwersja (<i>conversion</i>)	42
1.2.7. Dryf (<i>drift</i>)	43
1.2.8. Zagadnienie komplementarności instytucjonalnej	45
1.2.9. Polityczne aspekty zmian instytucjonalnych. Wybór sposobu zmiany instytucjonalnej	47
1.2.10. Zmiany instytucjonalne a kryzys ekonomiczny	49
1.3. Standardowa umowa o pracę jako instytucja społeczna	52
1.3.1. Standardowa umowa o pracę z perspektywy nowego instytucjonalizmu ...	52
1.3.2. „Kryzys” umowy o pracę	55
1.3.3. Problem elastyczności zatrudnienia	56
Rozdział 2. Polska gospodarka z perspektywy różnorodności kapitalizmu	59
2.1. Wprowadzenie. Paradygmat różnorodności kapitalizmu Halla i Soskice’a ...	59
2.1.1. Liberalne gospodarki rynkowe (LGR)	60

2.1.2. Koordynowane gospodarki rynkowe (KGR)	62
2.1.3. Rozwiązania prawne i możliwości prowadzenia polityk publicznych ...	64
2.2. Specyfika Europy Środkowo-Wschodniej	66
2.2.1. Modele tranzytologiczne kapitalizmu w odniesieniu do Europy Środkowo-Wschodniej	66
2.2.2. Wkład teoretyczny modeli różnorodności kapitalizmu	68
2.2.3. Rola wieloznaczności funkcjonowania instytucji lub zachowań sprzecznych z prawem w literaturze	71
2.3. Polska jako zależna gospodarka rynkowa	75
2.3.1. Rola kapitału zagranicznego	77
2.3.2. Regulacje zatrudnienia i zbiorowe stosunki pracy	78
2.3.3. Niskie koszty pracy jako przewaga komparatywna Polski	81
2.3.4. Innowacje i innowacyjność	84
2.3.5. System edukacyjny i szkolnictwo zawodowe	85
2.3.6. Wydatki socjalne i państwo opiekuńcze	86
2.3.7. Sukces kapitalizmu zależnego	87
2.3.8. Podmiotowość państwa	88
Rozdział 3. Kryzys i polityki publiczne po kryzysie	90
3.1. Wprowadzenie. Globalny kryzys ekonomiczny a sytuacja w Polsce	90
3.1.1. Kryzys ekonomiczny jako kryzys zaufania	94
3.1.2. Działania pokryzysowe w Polsce	95
3.2. Działania antykryzysowe w polu monetarno-fiskalnym	96
3.3. Polityka oszczędności	97
3.3.1. Podstawowe informacje o polityce oszczędności	97
3.3.2. Polityka podatkowo-dochodowa przed wybuchem kryzysu	99
3.3.3. Rosnący dług publiczny jako kontekst polityki oszczędności	100
3.3.4. Zmiany w politykach rynku pracy	103
3.3.5. Pasywne polityki rynku pracy w trakcie kryzysu	106
3.3.6. Aktywne polityki rynku pracy w trakcie kryzysu	108
3.3.7. Paradygmat „taniego państwa”	112
3.4. Wstępne informacje o zmianach w regulacjach zatrudnienia	112
3.4.1. Globalne kierunki zmian w regulacjach zatrudnienia podczas kryzysu ..	113
3.5. Liberalizacja – intencjonalna polityka regulacji zatrudnienia	118
3.5.1. Polityczne aspekty uchwalenia „ustawy antykryzysowej” z 2009 r.	118
3.5.2. Ocena skuteczności rozwiązań antykryzysowych związanych z subsydiowaniem wynagrodzeń i dofinansowywaniem szkoleń z ustawy z 2009 r.	122
3.5.3. Ocena skuteczności rozwiązań antykryzysowych związanych z uelastycznieniem czasu pracy z ustawy z 2009 r.	125
3.5.4. Zmiany w ustawie o pracownikach tymczasowych	128
3.5.5. Reformy z 2013 r.	129
3.6. Dryf – nieintencjonalna polityka regulacji zatrudnienia	134
3.6.1. Wprowadzenie	134

3.6.2. Dryf w regulacjach zatrudnienia – ciągłość historyczna	135
3.6.3. Pokryzysowy dryf – umowy terminowe oraz cywilnoprawne	137
3.6.4. Umowy cywilnoprawne w agencjach pracy tymczasowej	144
3.6.5. Pokryzysowy dryf – naruszenia prawa pracy	145
3.6.6. Wieloznaczność funkcjonowania regulacji zatrudnienia – teoria	147
3.6.7. Sfera relacji instytucji z rozwiązywanym problemem – sztywność regulacji zatrudnienia	148
3.6.8. Sfera relacji instytucji z rozwiązywanym problemem – obciążenia podatkowe i klin podatkowy	150
3.6.9. Sfera relacji instytucji z rozwiązywanym problemem – wynagrodzenie minimalne	155
3.6.10. Sfera relacji instytucji z rozwiązywanym problemem – chęć uzyskania wyższego wynagrodzenia	155
3.6.11. Sfera relacji instytucji z rozwiązywanym problemem – struktura gospodarki	159
3.6.12. Brak normatywnego zaplecza – wybór pracownika	163
3.6.13. Brak normatywnego zaplecza – niski prestiż prawa i niska moralność podatkowa	164
3.6.14. Słabe mechanizmy egzekwowania sankcji za naruszanie instytucji – niska siła przetargowa	166
3.6.15. Słabe mechanizmy egzekwowania sankcji za naruszanie instytucji – siła instytucji nadzoru i kontroli	168
3.6.16. Przyczyny dryfu – podsumowanie	170
3.7. Dryf w zbiorowych stosunkach pracy	170
3.8. Polityczne przyczyny liberalizacji i dryfu	172
3.8.1. Przyczyny liberalizacji i dryfu z perspektywy grup interesu oraz siły państwa	173
3.8.2. Koncepcje polityczne partii rządzącej jako przyczyna liberalizacji	175
3.8.3. Unikanie winy jako przyczyna dryfu	178
3.8.4. Polityka dryfu <i>sensu stricto</i>	179
3.9. Dlaczego w Polsce nie doszło do zawarcia paktu społecznego?	180
3.9.1. Nowy paradygmat rządzenia i refleksyjność społeczna. Triada rząd–parlament–partnerzy społeczni	182
3.9.2. Związki zawodowe a system polityczny w latach 1989–1997	182
3.9.3. Wytwarzanie nowego paradygmatu – lata 1997–2001	184
3.9.4. Konsolidacja nowego paradygmatu – po 2001 r.	187
3.9.5. Paradygmat skonsolidowany – „zarządzanie rozwojem”. Na przykładzie raportu „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe”	188
3.9.6. Rola związków zawodowych w nowym paradygmacie	189
3.9.7. Problemy związane z funkcjonowaniem nowego paradygmatu	191
Rozdział 4. Komplementarność zmian instytucjonalnych	193
4.1. Wprowadzenie. Uwarunkowania konwersji umów niestandardowych	193
4.1.1. Funkcja umów niestandardowych – pomosty czy pułapki	195

4.1.2. Wieloznaczność regulacji jako uwarunkowanie konwersji	198
4.1.3. Wieloznaczność regulacji umów na czas określony	198
4.1.4. Wieloznaczność regulacji umów cywilnoprawnych	200
4.1.5. Strukturalne podstawy i konsekwencje wieloznaczności – prawo pracy a inne systemy społeczne	206
4.1.6. Wieloznaczność regulacji – umowy cywilnoprawne w pracy tymczasowej	208
4.1.7. Konwersja – między poziomem mikro a makro	209
4.2. Polityka presji na wynagrodzenie minimalne	210
4.2.1. Polityka presji na wynagrodzenie minimalne jako polityka publiczna ...	210
4.2.2. Wynagrodzenie minimalne i destandardyzacja zatrudnienia – komplementarność umów cywilnoprawnych	213
4.2.3. Samonapędzająca się dynamika kształtowania wynagrodzenia minimalnego	214
4.3. Paradygmat „taniego państwa”	215
4.3.1. Paradygmat „taniego państwa” jako polityka publiczna	215
4.3.2. Elementy paradygmatu	218
4.3.3. Realizacja paradygmatu „taniego państwa”	220
4.3.4. Wieloznaczność regulacji zamówień publicznych	224
4.3.5. Budżety zadaniowe jako czynnik sprzyjający stosowaniu „kryterium najniższej ceny”	226
4.3.6. Atmosfera przeciwdziałania korupcji jako czynnik sprzyjający stosowaniu „kryterium najniższej ceny”	227
4.3.7. Napływ środków jako czynnik sprzyjający stosowaniu „kryterium najniższej ceny”	228
4.3.8. Konwersja w zamówieniach publicznych	229
4.3.9. Skutki realizacji „taniego państwa” dla funkcjonowania regulacji zatrudnienia	232
4.3.10. Skutki realizacji idei „taniego państwa” – państwo jako czynnik sprzyjający deformalizacji	234
4.3.11. „Tanie państwo” a unikanie winy	236
4.4. Przewagi komparatywne gospodarki	238
4.4.1. Koszty pracy jako czynnik chroniący przed kryzysem	238
4.4.2. Niskie koszty pracy i wykorzystywanie niestandardowych form zatrudnienia	238
4.4.3. Konwersja i dryf jako czynniki promujące konkurencyjność opartą na niskich kosztach pracy	239
4.4.4. Wzrost wynagrodzenia minimalnego a przewaga komparatywna	241
4.4.5. Polityki rynku pracy a przewaga komparatywna	242
4.4.6. Kapitał zagraniczny w kontekście destandardyzacji zatrudnienia	243
4.4.7. Zagadnienie szkolnictwa zawodowego a przewaga komparatywna	244
4.4.8. Zbiorowe stosunki pracy a przewaga komparatywna	245

4.5. Kultura organizacyjna polskich przedsiębiorstw	247
4.5.1. Tożsamość polskiej kultury organizacyjnej	247
4.5.2. Komplementarność wieloznaczności funkcjonowania instytucji wobec kultury organizacyjnej	250
4.6. Zbiorowe stosunki pracy – dryf i konwersja?	251
Rozdział 5. Konsekwencje destandaryzacji	253
5.1. Wprowadzenie do zagadnienia konsekwencji destandaryzacji	253
5.2. Trajektoria liberalizacji w Polsce	253
5.2.1. Trajektoria liberalizacji w państwach rozwiniętych	253
5.2.2. Destandaryzacja jako trajektoria liberalizacji w Polsce	256
5.3. Niezamierzone dopasowanie	259
5.3.1. Co wiemy dotąd. Niezamierzone dopasowanie na bazie konwersji	260
5.3.2. Niezamierzone dopasowanie na bazie współoddziaływania konwersji i dryfu	262
5.3.3. Niezamierzone dopasowanie w Polsce	265
5.4. Dalsze polityczne implikacje	268
Rozdział 6. Reformy po 2014 r.	270
6.1. Wprowadzenie. Koniec kryzysu?	270
6.2. Możliwe strategie polityczne wobec destandaryzacji rynku pracy	271
6.3. Reformy rządu PO–PSL z 2014 i 2015 r.	272
6.3.1. Początek „normalizacji” umów cywilnoprawnych	273
6.3.2. Ograniczenie zawierania umów na czas określony	275
6.3.3. Reanimacja dialogu społecznego	276
6.4. Rządy Zjednoczonej Prawicy – zapowiedź i klęska głębokich reform	276
6.4.1. Polityka społeczna	277
6.4.2. Rewitalizacja dialogu społecznego?	278
6.4.3. Dokończenie „normalizacji” umów cywilnoprawnych	279
6.4.4. Pozostałe kosmetyczne zmiany propracownicze	281
6.4.5. Nieudane próby głębszych reform	282
Zakończenie	285
Bibliografia	293
Indeks nazwisk	333
Spis tabel	343
Spis wykresów	344